

Planvorming rond glastuinbouwgebied Klazienaveen: geen compromis maar optimum

SYTSE KROES, ORANJEWOUD
HENRI DEELSTRA, ORANJEWOUD
MARIUS VROOM, GEMEENTE EMMEN
JAN SIEM RUS, DLG DRENTHE

Hoe breng je watermanagers, natuurbeheerders, tuinders, en omwonenden zo ver dat ze niet alleen akkoord gaan met de inrichting van een nieuw glastuinbouwgebied, maar er zelfs enthousiast over zijn? Voor die opgave stond de gemeente Emmen, die enkele jaren geleden besloot het glastuinbouwareaal tussen Klazienaveen en Barger-Compascuum te verdubbelen. De gemeente Emmen en Oranjewoud hebben het vraagstuk opgepakt en schouder aan schouder gewerkt aan een goede oplossing. Het resultaat van de gekozen aanpak, een integraal en interactief planproces waarin alle betrokkenen samenwerkten en alle belangen in de gaten werden gehouden, is het inrichtingsplan Tuinbouwcentrum Het Rundedal. Belangrijk onderdeel van het project vormde de duurzame watervoorziening, waarover in H_2O nr. 20 (pag. 22 e.v.) reeds is gepubliceerd.

Het zuidoosten van Drenthe werd in het verleden gekenmerkt door uitgestrekte hoogveengebieden, die aan het eind van de 19e en het begin van de 20ste eeuw werden ontgonnen. De arbeiders, betrokken bij de ontginning van het veen, vestigden zich in de zogenaamde veenkoloniën. Voorbeelden daarvan zijn de kernen Klazienaveen, Zwartemeer en Barger Compascuum, ten zuidoosten van Emmen. Ten zuiden van het gebied vinden we nog een restant hoogveen in de vorm van het Bargerveen, van waaruit in het verleden het veenstroompje de Runde afwaterde naar het noorden om ter hoogte van Ter Apel over te gaan in de Ruiten Aa.

De belangen en de wensen

De gemeente Emmen kampt al lange tijd met een hoog werkloosheidscijfer en een werkgelegenheidsstructuur met een accent op de industriële sector. Al in de jaren zestig is er daarom voor gekozen om in het landelijk gebied rond Emmen centra voor glastuinbouw in te richten. Ook in het landelijk beleid is Emmen aangewezen als centrum voor de glastuinbouw in noord-Nederland. De afgelopen jaren is de discussie over de verplaatsing van de glastuinbouw uit het Westland aangegrepen om Emmen als aantrekkelijke vestigingsplaats voor glastuinders te profileren, waarbij tevens de behoefte ontstond om het areaal aan glas te vergroten. Ten oosten van het bestaande glastuinbouwgebied Klazienaveen moet daartoe een nieuw glastuinbouwgebied komen met bijbehorende voorzieningen van in totaal zo'n 265 hectare. Van dit nieuwe gebied (Klazienaveen, Het Rundedal) wordt ruim 150 hectare uitgegeven aan kavels. Door het gebied wil Emmen een groene, natte verbindingszone ontwikkelen; glastuinbouw en groene, natte verbindingszone moeten op een verantwoorde manier landschappelijk worden ingepast.

Daarnaast wil de gemeente Emmen het project benutten voor het realiseren van een kwaliteitsimpuls voor de Emmer veenkoloniën.

De toekomstige tuinders hebben er belang bij dat het gebied adequaat wordt ingericht, dat het goed wordt ontsloten, dat er goed gietwater beschikbaar is tegen aanvaardbare kosten en dat ook de kosten van de kavels binnen de termen van het redelijke liggen.

Het karakter van het gebied (vlak, met rechte wegen en sloten, kleine woonkernen en lintbebouwing) mag niet worden aangetast door het project en moet zelfs liever worden versterkt. Tussen het bestaande kassengebied en het nieuwe project Rundedal ligt de oude loop van de Runde. De Dienst Landelijk Gebied Drenthe heeft in 1999 een masterplan opgesteld voor het herstel van de loop van dit veenriviertje, gericht op duurzame ontwikkeling van het gebied rondom de Runde, waarbij het watersysteem richtinggevend wordt voor ontwikkelingen op het gebied van land- en tuinbouw, natuur, landschap, stedenbouw en recreatie.

Voor de omwonenden moet de overlast tot een minimum worden beperkt, bijvoorbeeld door de aanleg van bufferzones. Verder moet de aandacht zich richten op het recreatief medegebruik van het gebied.

Een kas in Klazienaveen. (Foto: Jan Sibon).

Copyright foto

Het bestaande glastuinbouwgebied met van noord naar zuid: in de rechterbovenhoek Klazienaveen, uiterst links een deel van het plangebied en juist links van het midden de gietwaterplas.

Integratie en interactie in de planvorming

In alle fasen van de ontwikkeling van het project heeft een brede benadering voorop gestaan. Dat was het gevolg van de veelheid aan belangen, die een rol spelen bij het project en daaraan hun eigen randvoorwaarden stellen. Het heeft dan geen zin om vanuit een sectorale benadering, bijvoorbeeld alleen vanuit de belangen van de glastuinders, of alleen vanuit het belang van natuurontwikkeling in het Rundedal, een eenzijdige strategie uit te zetten. Dat leidt immers steevast tot botsingen met de andere belangen die in het geding zijn.

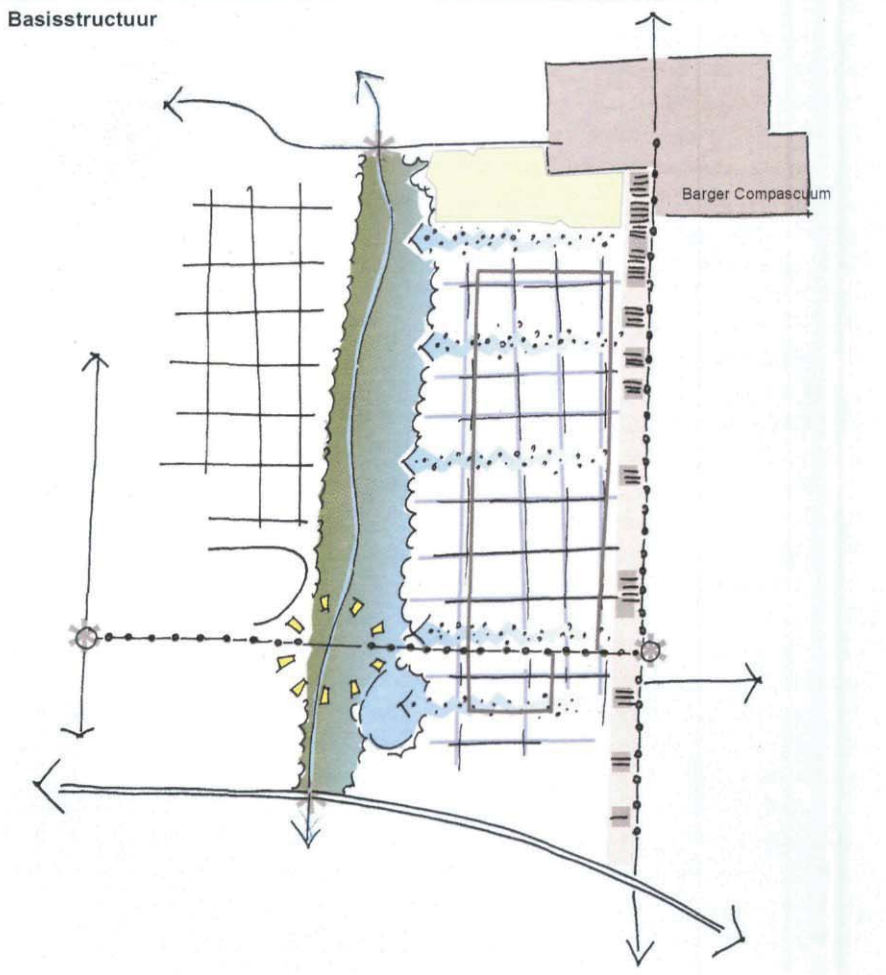
Werkwijze

Na een inventarisatie van de doelstellingen en ambities van de gemeente en de wensen en eisen vanuit de glastuinbouw en de overige betrokkenen, hebben de gemeente Emmen en Oranjewoud schouder aan schouder gezocht naar een manier om deze zo goed mogelijk bij elkaar te brengen. In het najaar van 1999 is daarvoor een werkatelier gehouden. In een workshopachtige sfeer hebben belanghebbenden en specialisten van gedachten gewisseld over de toekomstige inrichting van het Rundedal, waarbij ontwerpschetsen zijn gemaakt van het gebied op basis van hetgeen werd aangedragen. De uitkomsten van het werkatelier zijn verwerkt in een 'integraal concept', dat diende als basis voor de verdere uitwerking van de planonderdelen. Een begeleidingsgroep en diverse werkgroepen hebben dit integraal concept nader uitgewerkt op specifieke planonderdelen. Het ging daarbij om aparte werkgroepen voor energie, water, containerteelt, de infrastructuur, wonen, de grondexploitatie en afval. De resultaten hiervan zijn verwerkt in het milieu-effectrapport, het bestemmingsplan en het integraal inrichtingsplan. Vervolgens is teruggekoppeld met werkgroepleden en begeleidingsgroep.

Meerwaarde

De gekozen brede benadering kenmerkte zich door een voortdurende betrokkenheid van alle belanghebbende partijen in het planproces. Voor het planonderdeel Water ging het daarbij vooral om de gemeente Emmen, Waterleidingmaatschappij Drenthe (WMD), het waterschap Hunze en Aa's, de Dienst Landelijk Gebied Drenthe, de tuinders, de Provincie Drenthe en de omwonenden. In een vroeg stadium heeft de projectleiding daardoor niet alleen een beter inzicht kunnen krijgen in de wensen en belangen die speelden, maar ook een beter begrip van de achtergronden van die wensen en belangen. Door deze direct in de planontwikkeling te betrekken, ontstond een plan dat aan alle partijen recht deed en tevens door hen werd gedragen. Dat draagvlak ontstond vooral, doordat de betrokkenen hun commentaren herkenden in de volgende ronden van het planproces. Daarmee ontwikkelde de planvorming zich tot een iteratief proces, waarbij inspraak en overleg wezenlijk hebben bijgedragen tot de optimalisatie van het uiteindelijke ontwerp. Het gezamenlijk optrekken in de planontwikkeling heeft bovendien als nuttig effect gehad, dat de verschillende partijen veel beter in staat bleken zich in te

Afb. 1: De basisstructuur van de glastuinbouwgebieden Klazienaveen (links) en Het Rundedal (rechts), gescheiden door een groene, natte verbindingszone, waar de Runde meandert.

leven in de situatie van de representanten van andere belangen, waardoor ook onderling veel meer begrip ontstond.

Het algemene gevoelen van zowel de projectleiding en de opdrachtgever als de andere betrokkenen is, dat de wijze van planvorming een aanzienlijke meerwaarde heeft gegeven aan het project.

De uiteindelijke inrichting

In het uitbreidingsgebied staat het glastuinbouwgebied centraal, waarbij de verkaveling is afgestemd op de bestaande wijkenstructuur. In het plan fungeert de multifunctioneel ingerichte groene zone (groen-blauwe doorader ing) als corridor tussen het bestaande en het nieuwe glastuinbouwgebied. Het gaat daarbij om een ecologische verbindingszone in combinatie met recreatie (fietspaden), berging van (kasdek-) water en interne buffering van overtollig water. Aan de oostzijde van het plangebied komt een bufferzone met onder meer intensieve boomkwekerijen, waardoor het karakter van het Verlengde Oosterdiep geen schade wordt gedaan. Ook aan de noordzijde komt een bufferzone. Voor de ontsluiting van het gebied zorgt straks een aansluiting op de N37; daarmee wordt tevens de ontsluiting van het bestaande kassengebied aanzienlijk verbeterd.

Het plan voorziet in een sluitende waterbalans door het gebruik van het kasdekwater in combinatie met het Bargerveenwater. Er ontstaat zelfs een overschot aan water, zodat de grondwaterbehoefte van het bestaande glastuinbouwgebied afneemt en ook in de toekomst geen extra verlaging van de grondwaterstanden in verdrogingsgevoelige natuurgebieden optreedt. De gietwaterplas vangt neerslagpieken op en zorgt voor voldoende vermenging en verdunning. Voor de verzameling van gietwater uit duurzame bronnen (kasdekwater en overtollig Bargerveenwater) komt een gescheiden 'schoonwatersysteem', geconcentreerd rond de Rundeloop in de groene zone. Het water wordt onder vrij verval afgevoerd in een natuurlijk ingericht en open systeem, waarbij desondanks maar zeer geringe verliezen (verdamping en infiltratie) optreden. Op dit watersysteem mag alleen schoon water vanaf de kassen worden geloosd. Daarnaast wordt een landbouwwatersysteem ingericht, waarin de overige waterstromen worden geloosd. In dit landbouwwatersysteem wordt kwalitatief minder goed water via de oostzijde van het gebied naar het noorden geleid, waar het in een helofytenfilter wordt gezuiverd alvorens het naar de Runde wordt gebracht.

Voordelen van het planproces

In traditionele planvormingsprocessen overheerste een sectorale benadering. Dat bracht met zich mee, dat de ontwikkelde plannen moesten worden verdedigd tegen de aanvallen vanuit andere sectoren en vaak ging dat hard tegen hard. Het uiteindelijke resultaat was dan een plan, dat een compromis vormde tussen de aangedragen belangen. Terwijl de participanten in het proces zich afvroegen waarom hun belang in dat compromis zo mager was vertegenwoordigd, konden onafhankelijke beschouwers vaststellen, dat het plan dat tenslotte werd gepresenteerd, een conglomeraat vormde waarin stukjes van de sectorale stokpaardjes konden worden herkend.

Het planproces rond de uitbreiding van het glastuinbouwgebied Klazienaveen, Het Rundedal, kenmerkt zich door een vanaf de aanvang van het proces volgehouden inbreng van alle belangen en een voortdurend overleg. Daardoor is het inrichtingsplan integraal en samenhangend en wordt het gedragen door de representanten van de verschillende belangen. De benadering van de gemeente Emmen, waarin is gekozen voor de maximumvariant uit de MER, gekoppeld aan een open, integrale en interactieve planprocedure, heeft ertoe geleid, dat draagvlak bestaat voor en enthousiasme heerst over het plan.

Dat enthousiasme wordt nog versterkt door de wetenschap dat op het project een subsidie is verkregen van 19,2 miljoen gulden uit de Stimuleringsregeling Inrichting Duurzame Glastuinbouwgebieden (Stidug) van het ministerie van LNV. Met de toekenning van deze hoge subsidie geeft minister Brinkhorst aan dat hij het beleid en de aanpak van de gemeente Emmen volledig ondersteunt.

Geen compromis maar een optimum

De situatie in Emmen, waarin een nieuw te ontwikkelen glastuinbouwgebied in directe relatie kon worden gebracht met het herstel

Onderzoek en achtergronden

Masterplan De Runde

Het Masterplan De Runde, 'Het Rundedal... toen, nu en ...' dat de Dienst Landelijk Gebied Drenthe in 1999 in opdracht van de gemeente Emmen opstelde, noemt als belangrijkste project het herstel van de Runde als natuurlijke waterverbinding tussen het Bargerveen en de Ruiten Aa. De vraag is hoe de oorspronkelijke loop van de Runde kan worden ingepast in de plannen van de gemeente voor de uitbreiding van het glastuinbouwgebied.

Planvoorstel Gietwatervoorziening het Rundedal

De gietwatervoorziening van het glastuinbouwgebied Het Rundedal is uitgewerkt in het 'Planvoorstel Gietwatervoorziening Klazienaveen, het Rundedal', dat Oranjewoud voor de gemeente Emmen heeft opgesteld in het kader van de subsidieaanvraag voor LNV-glastuinbouwgelden. Omdat de provincie beperkingen stelde aan de onttrekking van water aan de bestaande gietwaterplas, moest worden gezocht naar een aanvullende voorziening. In het planvoorstel wordt aangegeven, dat gebruik kan worden gemaakt van Bargerveenwater en kasdekwater, waardoor de hoeveelheid te onttrekken grondwater kan afnemen.

Milieu-effectrapportage

In de door Oranjewoud in opdracht van de gemeente Emmen opgestelde milieueffectrapportage zijn twee alternatieven voor de ontwikkeling van het gebied uitgewerkt: het Meest Milieuvriendelijk Alternatief (MMA) en het Duurzame Basis Alternatief (DBA). De gemeente Emmen gaf de voorkeur aan het MMA, omdat daarin alle haalbare milieuwinst wordt gerealiseerd, terwijl tevens het hoge ambitieniveau wordt gehaald voor de kwaliteit van het te ontwikkelen gebied. Het watersysteem, het energiesysteem en de effecten voor natuur, landschap en recreatie scoren in het MMA aanzienlijk hoger dan in het DBA.

Hydrologisch onderzoek

Nader hydrologisch onderzoek naar de watervoorziening, uitgevoerd door IWACO (thans Royal Haskoning) in opdracht van Oranjewoud en de gemeente Emmen, stelt vast, dat door de aanwending van kasdekwater in combinatie met Bargerveenwater een duurzame oplossing wordt verkregen voor de gietwatervoorziening. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de bestaande zandwinplas als centraal opvangbekken van beide watertypen.

Inrichtingsplan

Het onderzoek en het overleg leidden tenslotte tot het 'Inrichtingsplan Tuinbouwcentrum Klazienaveen Het Rundedal', dat in februari van dit jaar verscheen en op hoofdlijnen het plan toelicht. Het is opgesteld door Oranjewoud in opdracht van de gemeente Emmen.

Een kas aan de rand van het water. (Foto: Jan Sibon).

van een oude rivierloop op een wijze die op alle fronten voordelen bood, is natuurlijk uniek. De brede, integrale en interactieve planvorming in die situatie, waarmee al die voordelen ook daadwerkelijk konden worden benut, kan echter ook in tal van andere situaties worden ingezet. Het is daarbij zaak al in de beginfase van een project alle belangen te inventariseren en op basis van die belangen een eerste ontwerp op hoofdlijnen te maken. Dat ontwerp wordt dan aan de hand van overleg en inspraak en wetenschappelijke onderbouwing steeds concreter ingevuld, totdat tenslotte een plan op tafel ligt dat aan alle belangen zoveel mogelijk recht doet en door alle partijen gedragen wordt. Het belangrijkste kenmerk van dit proces is, dat niet naar een compromis toe wordt gewerkt, maar naar een optimum. ¶

LITERATUUR

Immerzeel C. van, J. Rus en S. Kroes (2001). Duurzame watervoorziening bij glastuinbouw Klazienaveen. H_2O nr. 20, pag. 22-25.

Oranjewoud (1999). Planvoorstel Gietwatervoorziening Glastuinbouw Klazienaveen, het Rundedal. Rapport i.o.v. gemeente Emmen.

Dienst Landelijk Gebied (1999). Masterplan De Runde, 'Het Rundedal, toen, nu en...'. Rapport i.o.v. gemeente Emmen.

Dienst Landelijk Gebied (2000). Herinrichting Oost-Groningen en Gronings-Drentse Veenkoloniën, deelgebied Emmen. Waterhuishoudkundig onderzoek 2e planuitwerking blok Emmen-Zuid. Rapportage fase 2.

Oranjewoud (2000). MER Glastuinbouwlocatie 'Klazienaveen, Het Rundedal'. Rapport i.o.v. gemeente Emmen.

IWACO (2000). Hydrologisch onderzoek watervoorziening glastuinbouw, Klazienaveen, het Rundedal. Rapport i.o.v. Oranjewoud/gemeente Emmen.

Oranjewoud (2001). Inrichtingsplan Tuinbouwcentrum Klazienaveen Het Rundedal; Plantoelichting. Rapport i.o.v. gemeente Emmen.